

# Samhällets syntaktiska sida

Jan Anward

## Ett stycke social praxis

Följande är början på en episod i ett samtal mellan tre väninnor:

### (1) Skållskador<sup>1</sup>

1. M: (>ja sku-<) apropå kaffe som >(ja höll på å)< spilla  
här (0.2)
2. som (0.8)
3. vi hade en sån dä:r pt 'hhh
4. information om (0.2)
5. >olycksfall. (0.6)
6. på (.) barnavårdscentralen.
7. H: mm?=  
8. M: =>å så fick [man< se små (0.2)
9. L: [°mm:°?
10. M: snuttar ur filmer på (0.6)
11. oly- olyckor som kan hända.
12. H: mm,
13. (0.8)
14. M: å de- en >av dom< vanliaste olyckorna va  
\*skållskador.
15. H: mm,
16. M: å så fick man s[e va hemst de va.
17. L: [mm,
18. (0.4)

---

<sup>1</sup> Episoden är hämtad ur ett av samtalen i den kärnkorpus som används inom projektet Samtalsspråkets grammatik: USAMGRAM 5:1. Transkription: Henric Bagerius.

Detta stycke samtal är en liten bit samhällsliv. Deltagarna förhåller sig socialt responsivt till varandra, de ”tar notis om varandra och den ena partens beteende är ett äkta gensvar på den andra partens beteende – och vice versa i ett fortgående växelspel” (Asplund 1987b: 10–11; se också Asplund 1987a). Deras talade handlingar är dialogiska (Linell 1998: kap. 5, 2002: avsnitt 5): de är sekventiellt orienterade, anknyter till närmast föregående handling och skapar betingelser för nästa handling; de är samkonstruerade, det som blir sagt sägs av alla deltagarna (se också Anward 1997); och de anknyter till och förnyar den sociala verksamhet i vilken detta stycke samtal ingår. Samtalandet är improviserat: varken samtalsturens längd eller vad deltagarna ska säga är fastställt på förhand (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974: 701).

I den här artikeln argumenterar jag för att de språkliga enheter i vilka (1) kan analyseras är enheter vars natur bäst kan förstås i termer av detta samhällsliv – att syntax, om man så vill, är ett särskilt slag av social interaktion och att syntaktiska byggstenar och syntaktiska relationer således har sina *raisons d’être* i vad Asplund kallar ”det sociala livets elementära former”.

Det är av den anledningen som jag har vänt på Mats Erikssons titel (jfr Eriksson 2002). Syntaxens sociala sida antyder att syntaxen också har en mörk, asocial sida. Det är en tanke som jag vill slippa – och jag tror att Mats skulle ha hållit med mig.

## Enheter

Turer i samtal består av en eller flera turkonstruktionsenheter (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974). Turkonstruktionsenheter (TKEn) avgränsas av punkter där talarbyte kan äga rum och är typiskt sammanbundna av en intonationskontur.

I (1) utgör raderna 1–5, raderna 8 och 10–11, rad 14 samt rad 16 successiva TKEn. Enheten i rad 6 har en egen kontur men hänger annars, betydelsemässigt och prosodiskt, ihop med den föregående TKEn. En sådan enhet brukar inte analyseras som en särskild TKE, utan som ett turtillägg (Schegloff 1996, Eriksson 2002), en självständig fortsättning på den föregående TKEn.

Men även en TKE kan bestå av mindre enheter. I (1) utgör varje rad en sådan enhet, avgränsad av paus (raderna 1, 2, 4, 5, 8, 10 och 16), ospråkliga ljud (som smackningen och inandningen i rad 3), återkoppling (raderna 6, 11 och 14)<sup>2</sup> och/eller en avslutad intonationskontur (raderna 5, 6, 11, 14 och 16).

De mindre enheterna i (1) är av två slag: dels öppna enheter, som projicerar en fortsättning, dels slutna enheter, som inte projicerar någon fortsättning. Enheterna i raderna 2, 3, 4, 8 och 10 är alla öppna enheter och projicerar en

---

<sup>2</sup> Jag bortser i det här sammanhanget från de överlappande återkopplingarna i raderna 9 och 17.

fortsättning. Enheten i rad 2 är dessutom öppen bakåt. Enheterna i raderna 1<sup>3</sup>, 5, 6, 11, 14 och 16, liksom återkopplingarna i raderna 7, 9, 12, 15 och 17, är alla slutna enheter.

Något mera abstrakt kan de öppna enheterna beskrivas som konstruktioner: lexikalt specificerade enheter med en eller flera öppna, variabla positioner. I (2) är dessa öppna positioner markerade med **x** och **y**. Notera att enheten i rad 2 innehåller två öppna positioner.

(2)

1. M: (>ja sku-<) apropå kaffe som >(ja höll på å)< spilla  
här (0.2)
2. x som y (0.8)
3. vi hade en sån dä:r y pt ·hhh
4. informationion om y (0.2)
5. >olycksfall. (0.6)
6. på (.) barnavårdscentralen.
7. H: mm? =
8. M: =>å så fick [man< se små y (0.2)
9. L: [°mm:°°
10. M: snuttar ur filmer på y (0.6)
11. oly- olyckor som kan hända.
12. H: mm,
13. (0.8)
14. M: å de- en >av dom< vanliaste olyckorna va  
\*skållskador.
15. H: mm,
16. M: å så fick man s[e va hemst de va.
17. L: [mm,
18. (0.4)

---

<sup>3</sup> Jag bortser här från den fortsättning som eventuellt projiceras av det avbrutna *sku-* i rad 1.

## Kombinatorik

De sätt som enheterna sedan kombinerats på kan beskrivas ganska enkelt. Låt oss betrakta enheterna i raderna 1–6.

(3)

1. M: (>ja sku-<) apropå kaffe som >(ja höll på å)< spilla här (0.2)
2. x som y (0.8)
3. vi hade en sån dä:r y pt ·hhh
4. information om y (0.2)
5. >olycksfall. (0.6)
6. på (.) barnavårdscentralen.

Enheten i rad 6 har helt enkelt lagts till den komplexa enhet som raderna 3–5 bildar och utsägs också om denna föregående enhet: det var på barnavårdscentralen som M hade informationen. Den metod det är fråga om är således den i (4).

(4) Lägg till  $\beta$  till  $\alpha$ .  
 $\beta$  utsägs om  $\alpha$ .

På ett ännu enklare sätt kombineras successiva TKE:n. En TKE utsägs helt enkelt om samma ämne som en föregående TKE. På samma sätt kombineras också en TKE och en följande återkoppling. Metoden återges i (5).

(5) Lägg till  $\beta$  till  $\alpha$ .  
 $\alpha$  och  $\beta$  utsägs om samma ämne.

Enheten i rad 5 läggs också till enheten i rad 4 men samtidigt satisfierar den dessutom den öppna positionen i 4. Märk att en enhet inte behöver fylla en öppen position för att satisfiera den. På samma sätt konstrueras enheten i rad 4 med den öppna positionen i rad 3. Enheten i rad 3 utsägs om enheten i rad 4, som utsägs om enheten i rad 5: 'information' utsägs om 'olycksfall' och 'vi hade en sån där' utsägs om 'information om olycksfall'. Metoden är den i (6).

(6) Lägg till  $\beta$  till  $\alpha$ .  
 $\beta$  satisfierar en öppen position i  $\alpha$ .  
 $\alpha$  utsägs om  $\beta$ .

Självklart finns det ingen anledning att utesluta möjligheten att en enhet fyller en öppen position i en annan enhet. Betrakta raderna 1 och 2 igen.

(7)

1. M: (>ja sku-<) apropå kaffe som >(ja höll på å)< spilla här (0.2)
2. x som y (0.8)

Det är lättare att förstå hur enheten i rad 2 ansluter till enheten i rad 1, om vi antar att *kaffe som ja höll på å spilla här* är sammansatt av *kaffe* och *x som jag höll på å spilla här*. Den senare enheten har lagts till den tidigare enheten och samtidigt har *kaffe* ersatt *x* i *x som jag höll på å spilla här*.<sup>4</sup> På samma sätt kan då *x som y*, som är parallell med *x som jag höll på å spilla här* ses som konstruerad med *kaffe*, dock utan att *kaffe* ersätter *x*. Raderna 1 och 2 kan då analyseras som i (6).

(8)

1. M: (>ja sku-<)  
          apropå kaffe  
                  x           som >(ja höll på å)< spilla här (0.2)
2.           x           som y (0.8)

Märk att den fortsättning som projiceras av *som* i rad 2 förblir utsagd.

Relativsatserna i raderna 1 och 2 utsägs båda om *kaffe*. Vi behöver således en metod till.

(9) Lägg till  $\beta$  till  $\alpha$ .

$\alpha$  satisfierar en öppen position i  $\beta$ .

$\beta$  utsägs om  $\alpha$ .

Samtidigt behöver vi förfina vår förståelse av de fyra metoderna i (4), (5), (6) och (9). Enheter som förbinds genom den grundläggande operationen LÄGG TILL kan förbli skilda enheter eller sammanfogas till en större enhet. Det gäller även när en sluten enhet läggs till en annan sluten enhet. Samtidigt ser vi också att en

---

<sup>4</sup> Det är en operation som kallas MERGE i minimalistisk grammatik (Platzack 1998). Platzack översätter merge med förbind. Själv föredrar jag översättningen sammanfoga.

enhet  $\gamma$  som läggs till en sekvens av enheter  $\alpha$   $\beta$  kan tas som lagd till  $\alpha$ , om  $\beta$  är lagd till  $\alpha$  och  $\gamma$  och  $\beta$  är tillräckligt parallella. Därmed får vi den typ av tvådimensionell struktur som kommer till synes i (8).

## Enheternas natur: interaktiva enheter

Varför består då TKEn av öppna och slutna enheter?

I det perspektiv på samtal som Sacks, Schegloff & Jefferson (1974) inbjuder oss till är samtalandets fundamentala egenskaper dess sociala responsivitet och dialogicitet. När en talare gör en tur, så tar hon avstamp i en respons som de andra förväntar sig av henne just då och leder sedan samtalet fram till en punkt där hon kan förvänta sig att de andra ger henne en önskad respons (Schegloff 1996, Wootton 1997, Linell 1998, 2002, Steensig 2001).

Den klassiska analysen av turtillägg (Schegloff 1996, Eriksson 2002), sådana som rad 6 i (1), förklarar deras närvaro i samtal i just de här termerna. Enheten i rad 5 projicerar inte någon fortsättning, varken syntaktiskt eller prosodiskt. Dess slut är därmed en möjlig turbytesplats (TRP), en plats för talarbyte eller återkoppling. När varken talarbyte eller återkoppling har skett efter en halv sekunds paus, återkommer den tidigare talaren med en ny enhet, som ansluter syntaktiskt och prosodiskt till den föregående enheten och som inte heller den projicerar någon fortsättning. I rad 7 kommer så en återkoppling och M kan fortsätta sin berättelse. Det ligger därför nära till hands att se ett turtillägg som ett sätt att återuppliva en outnyttjad turbytespunkt, att reparera en utebliven respons genom att producera en enhet som skapar en ny punkt där en respons kan komma.

Jag vill nu generalisera denna analys till slutna enheter överhuvudtaget. Vi kan helt enkelt se en sluten enhet som ett sätt att åstadkomma en turbytesplats, en punkt där ett nytt drag i Asplunds växelspel blir möjligt. Ett turtillägg blir då bara det specialfall där en sluten enhet används för att skapa en ny turbytesplats efter en utebliven respons.

Den klassiska analysen av pauser (Clark & Clark 1977 ch. 7), både 'tomma' (dvs. tystnad) och 'fyllda' (dvs. inskott av ord som *eh*, *uh* och *öh*), ser dem som extratider för planering, som strategiskt placeras på ställen i turen där man inte riskerar att förlora ordet. Med en lätt vridning av den analysen kan vi istället säga att öppna, projicerande enheter har en turhållande funktion, att de är sätt att uppskjuta nästa turbytesplats tills dess att en projicerad fortsättning har producerats.

Med en kombination av öppna och slutna enheter kan således en talare uppskjuta nästa turbytesplats tills dess att en önskad respons har blivit möjlig och återuppliva outnyttjade turbytesplatser tills dess att någon annan svarar, med en återkoppling eller med att ta över ordet. Dessa båda aspekter av turkonstruktion kommer också till synes i Mats Erikssons (2002) analys av

turtillägg. Som han visar, så innehåller turtillägg också ofta information som ökar möjligheten av en önskad respons: klargöranden, kontextualiseringar och förmildringar.

Om nu talandet, som jag beskrivit det, innebär att man, i dialog med en respons som förväntas av en, successivt väljer språkliga uttryck på ett sådant sätt att man, genom upprepade fördröjningar och återupplivanden av nästa turbytesplats, säkrar en så önskvärd respons som möjligt på det man sagt, då är förekomsten av öppna och slutna enheter som beståndsdelar av TKEn inget mysterium alls. Sådana enheter är tvärtom precis det slags enheter som gör detta talande möjligt.

## **Men ...**

Dock har jag inte genom den ovanstående analysen gett något skäl till varför talare skulle avända sig av enheter som är öppna 'bakåt', dvs. enheter vars öppna positioner satisfieras av en föregående enhet. Sådana enheter har ju inte, till skillnad från enheter som är öppna 'framåt', en turhållande funktion.

För att komma vidare måste vi ställa oss frågan vad det är som M ytterligare åstadkommer med de öppna enheterna och de slutna enheterna i (1), förutom turer av en viss längd.

## **Enheter, del II**

Som Linell (2002: avsnitt 7) visar, är det inte bara, eller ens främst, de andra deltagarna som responderar på de successiva TKEna i en längre monologisk tur som (1). Det är framför allt så att talaren responderar på sina egna TKEn och genom sina successiva bidrag åstadkommer det som flera deltagare tillsammans brukar åstadkomma i mer dialogiska sekvenser: något gemensamt sagt som alla deltagarna kan reagera på med en gemensam värdering.

Detta är precis vad M gör i (1). Genom fyra successiva TKEn, som alla får minimala responser, leder hon samtalet från en incident i den omedelbara situationen, det nästan spillda kaffet, till en punkt där en gemensam värdering av det som hade kunnat hända blir möjlig. Som stöd mobiliserar hon ytterligare en självupplevd situation, en information om olyckshändelser som hon varit med om på barnavårdscentralen.

De fyra successiva TKEna har många gemensamma drag. I (10) återfinns en grov analys av återkommande semantiskt besläktade enheter i (1)<sup>5</sup>.

---

<sup>5</sup> Turtillägget i rad 6 återfinns av utrymmesskäl i samma kolumn som återkopplingarna i (1) men borde egentligen ha haft en egen kolumn.

(10)

| K   |    | $\Phi(K)$                                        |                                                                           |                                             |
|-----|----|--------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|
| 1.  | M: | (>ja sku-<)<br>apropå <u>k</u> affe              | som >(ja höll<br>på å)< sp <u>i</u> lla<br>här (0.2)                      |                                             |
| 2.  |    |                                                  | x som y (0.8)                                                             |                                             |
|     |    | $\Phi(O')$                                       | O                                                                         |                                             |
| 3.  |    | vi hade en<br>sån dä:r y pt<br>'hhh              |                                                                           |                                             |
| 4.  |    | information<br>om y (0.2)                        |                                                                           |                                             |
| 5.  |    |                                                  | >olycksfall.<br>(0.6)                                                     |                                             |
| 6.  |    |                                                  |                                                                           | på (.)<br>barnavårds<br>centralen.<br>mm? = |
| 7.  | H: |                                                  |                                                                           |                                             |
| 8.  | M: | =>å så fick<br>[man< se små<br>y (0.2)           |                                                                           |                                             |
| 9.  | L: |                                                  |                                                                           | [°mm: ?°                                    |
| 10. | M: | snuttar ur<br>filmer på y<br>(0.6)               |                                                                           |                                             |
| 11. |    |                                                  | oly- <u>o</u> lyckor<br>som kan<br>hända.                                 |                                             |
| 12. | H: |                                                  |                                                                           | mm,<br>(0.8)                                |
| 13. |    |                                                  |                                                                           |                                             |
| 14. | M: | å de-<br><br>va                                  | en >av dom<<br>vanliaste<br>o <u>l</u> lyckorna<br>*skå <u>l</u> lskador. |                                             |
| 15. | H: |                                                  |                                                                           | mm,                                         |
| 16. | M: | å så fick man<br>s[e va h <u>e</u> mst<br>de va. |                                                                           |                                             |
| 17. | L: |                                                  |                                                                           | [mm,<br>(0.4)                               |
| 18. |    |                                                  |                                                                           |                                             |



I relativt monologiska turer är det vanligt att de successiva TKEna organiseras som variationer på ett tema (se Blanche-Benveniste 2000, ch. VI, och Anward 2000b, avsnitt 5). Talandet är i sådana fall också i teknisk mening en improviserad verksamhet, som liknar muntlig litteratur (se Hägg 2000: 20–26 och de referenser som ges där) och jazz (se Sudnow 1978, särskilt avsnitt IV i sista kapitlet).

Sekvensen i (1) är ytterligare ett exempel på detta.

TKEna i (1) är uppbyggda kring förhållandet mellan *kaffe* och *olyckor*. De enheter som uttrycker dessa storheter – enheterna i kolumnerna K respektive O – är samtliga slutna enheter. De enheter som relaterar kaffet och olyckorna är däremot både öppna och slutna enheter.

Vad är det då som M åstadkommer med de relaterande enheterna? Uppenbarligen är det fråga om en specificering och kontextualisering av förhållandet mellan kaffet och olyckor, i en takt som passar samtalandets tempo, dvs. högst en bit ny information i varje enhet (Du Bois 2003). Ser vi efter vad som betonas i (1), så får vi *kaffe* och *spilla* i rad 1, *information* i rad 4, *filmer* i rad 10, *olyckor* i rad 11, *vanliaste* och *skållskador* i rad 14 samt *hemst* i rad 16.

I rad 1 införs kaffe och det kontextualiseras och specificeras genom ett öppet uttryck som inför en lokalt relevant incident, det spillande som nästan inträffade. Det öppna uttrycket är på ett rättframt sätt en utsaga om kaffet, vad jag har betecknat med  $\Phi(K)$  i (10). Märk att det också, med en kategorialgrammatisk formalism (McGee Wood 1993, Steedman 1985), skulle kunna beskrivas som en  $KK$ , dvs. ett uttryck som kombinerat med ett föregående uttryck för kaffe bildar ett nytt uttryck för kaffe.

Efter en avbruten  $\Phi(K)$  i rad 2 kommer så, i raderna 3 och 4, ett par öppna uttryck som kontextualiserar de kommande olyckorna i rad 5. Det nästan spillda kaffet relateras till olyckor via ett uttryck som inför en självupplevd situation i det förflutna (*vi hade*) och ett uttryck som inför en representation av olyckor i den situationen (*information om*). Dessa öppna uttryck är direkta eller indirekta utsagor om olyckor, vad jag har betecknat med  $\Phi(O')$ , där  $O'$  är ett  $O$  eller ett annat  $\Phi(O')$ . Kategorialgrammatiskt kan dessa uttryckas beskrivas som  $O'/O'$ , ett uttryck som kombinerat med ett uttryck som innehåller  $O$  bildar ett annat uttryck som innehåller  $O$ .

I raderna 8, 10 och 11 upprepas väsentligen samma format, bara mer specificerat. Den självupplevda situationen (*å så fick man se*) och representationen av  $O$  (*snuttar ur filmer på*) konkretiseras, innan olyckorna återkommer i rad 11.

I rad 14 specificeras så  $O$  på ett sådant sätt att anknytningen till det nästan spillda kaffet blir tydlig (*skållskador*). I rad 16, slutligen, återanvänds både *å så fick man se* och *de va* för att inrama en värdering (*va hemst*), som de andra samtalsdeltagarna inbjuds att identifiera sig med. Märk att enheterna i raderna

14 och 16 är sammanhållna enheter som båda kan beskrivas som instanser av O' (*de* i rad 16 syftar helt klart på skållskador).

## En design

En fördel med att inte låta den språkliga formen återspegla Guds försyn eller något biologiskt arv är att vi inte har något vettigt skäl att låta den stå oförklarad.

Låt oss återvända till grovstrukturen i (1), såsom den framgår av de betonade orden i dess TKE:n: *kaffe*, *spilla* (rad 1), *information* (rad 4), *filmer* (rad 10), *olyckor* (rad 11), *vanliaste* (rad 14), *skållskador* (rad 14) och *hemst* (rad 16). Antag att en talare vill producera enheter som motsvarar de enheter i vilka de här orden ingår, i den ordningen. Det finns då, som Carstairs-McCarthy (1999) utförligt har visat<sup>6</sup>, ingen nödvändig koppling mellan betydelse och syntaktisk form. Turen i (1) skulle mycket väl kunna produceras som en följd av substantiv och adjektiv<sup>7</sup>, som vart och ett utgör en egen TKE, som i (11), och som används för att göra en serie utsagor om samma ämne, enligt metod (5).

- (11) kaffe.  
    spill.  
    information.  
    filmer.  
    olyckor.  
    vanliaste.  
    skållskador.  
    hemst.

Naturligtvis kan man argumentera för att (11) är mindre 'fullständig' än (1), men det är ett argument utan kraft. En beskriven helhet kan aldrig återges fullständigt, utan bara, mer eller mindre suggestivt, antydast av ett antal strategiskt utvalda delar (Eisenstein 1995, Heritage 1984, McCloud 1993).

Vårt problem blir därför att försöka förstå **hur** M, i samspel med de andra deltagarna, producerar sekvensen *kaffe*, *spilla*, *information*, *filmer*, *olyckor*, *skållskador* och *hemst*, och den förståelsen måste klara sig utan någon hänvisning till någon 'naturlig' strukturering av denna sekvens eller dess ingående enheter. Märk att M, i förhållande till baslinjen i (11), gör (1) på ett sådant sätt att de ingående enheterna får följande egenskaper.

- (12) *kaffe* och *spilla* bildar en enhet

---

<sup>6</sup> För vidare diskussion, se Uriagereka 2001.

<sup>7</sup> För att befria (11) från varje antydning om projektion kunde vi använda *vanlighet* och *hemskhet* istället för *vanliaste* respektive *hemst*.

*information* bildar en annan enhet  
dessa enheter ingår i samma TKE

*spilla* konstrueras som en utsaga om K,  
medan *kaffe* inte är en utsaga om något.  
*spilla* konstrueras som en bestämning till *kaffe*  
*spilla* konstrueras som en öppen enhet,  
genom parallelliteten med den öppna enheten i rad 2

*information* konstrueras som en utsaga om O'  
O' konstrueras som ett argument till *information*  
*information* konstrueras som en öppen enhet

*filmer* bildar en enhet  
*olyckor* bildar en enhet  
dessa enheter ingår i samma TKE

*filmer* konstrueras som en utsaga om O',  
medan *olyckor* inte är en utsaga om något.  
O' konstrueras som ett argument till *filmer*  
*filmer* konstrueras som en öppen enhet  
och *olyckor* som en sluten enhet

*vanliaste* och *skållskador* bildar en enhet  
denna enhet bildar en TKE  
och konstrueras som en sluten enhet

*vanliaste* konstrueras som en utsaga om O'  
*vanliaste* konstrueras som en bestämning till O'

*skållskador* konstrueras som en utsaga om O'  
O' konstrueras som ett argument till *skållskador*

*hemst* bildar en enhet  
denna enhet bildar en TKE

*hemst* konstrueras som en utsaga om O',  
O' konstrueras som ett argument till *hemst*  
*hemst* konstrueras som en sluten enhet

Vad som utgör en enhet, vad som utgör en TKE, om en enhet konstrueras som en utsaga om något eller inte, om en enhet konstrueras som en bestämning eller argument och om en enhet konstrueras som en öppen eller en sluten enhet bör

således förstås som valbara egenskaper under konstruktionen av en tur. De är design, inte natur. De utgör socialt relevanta och socialt responsiva val som M gör under det att hon producerar (1), inte en färdigstöpt, asocial form, i vilken en tidigare formulerings resultat ska hållas (se Linell 1983 för en tidig formulering av denna poäng).

### **Enheternas natur: handlingsbärare**

Vad M gör genom (1) är att befolka samtalsrummet med ett antal topikala fenomen, utöver de verkliga fenomen som finns till hands i den omedelbara situationen. Sven Öhman påpekade en gång likheten mellan att med hjälp av två stenar visa hur två bilar var nära att krocka och att med hjälp av två språkliga uttryck göra samma sak. Det är en metafor som jag, i likhet med många andra, försökt utveckla sedan dess (Anward 1980, 1989, 2002). Enkelt uttryckt, så kan vi betrakta en tur, betydelsemässigt sett, som ett utrymme där vi, i samförstånd med de andra deltagarna i samtalet, ställer upp ett antal pjäser (referenter), tillvitar dem egenskaper och platser och låter dem genomgå skeenden.

Dock bör man inte göra misstaget att tro att fenomenets roller i turer, betraktade som scener eller som dukar, är entydigt bestämda av deras 'verkliga' kategorier. Som redan de medeltida modisterna påpekade (Covington 1984), så kan de flesta fenomen spela de flesta roller. Ett 'objektivt' tillstånd som sömn kan exempelvis spela rollen av referent (sömn), egenskap (sovande) och tillstånd (sover). Jag föreslår därför följande format för sådana topikala språkliga handlingar.

(13) Talaren inför en x som en y

I den första TKEn i (1) – raderna 1 t.o.m. 5 – inför M kaffe som en referent, spilla som en egenskap hos kaffe och, apropå kaffe, information som en typ av situation där olyckor spelar en roll. Jag menar nu att de sätt på vilka olika uttryck bildar sidoordnade och underordnade enheter i den första TKEn, dvs. samtliga designdrag hos *kaffe*, *spilla* och *information* i (12), utom det att *information* konstrueras som ett öppet uttryck, vilket som vi sett främst har en turhållande funktion, är sätt att åstadkomma denna effekt, att göra en övergång från kaffe till olyckor. Märk också den snygga åkningen från *jag* i kaffeincidenten till det exklusiva *vi* i informationssituationen (liksom dess fortsättning i rad 8, där de andra samtalsdeltagarna genom ett *man* inbjuds att dela *vi*-ets blickfång). Och denna övergång från kaffe till olyckor är i sin tur, som jag redan har argumenterat för, en del av ett stycke samhällsliv, där ett antal deltagare engageras i en gemensam värdering av en just inträffad incident. För att kunna göra detta måste de dock symboliskt införliva incidenten i ett minnats drama. Det är en del av detta som vi bevittnar i (1).

Syntaktiska grepp är således sätt att utföra socialt responsiva handlingar, exempelvis av det slag som är schematiserat i (13). Det innebär inte att den syntaktiska formen 'inte finns'. Tvärtom, det gör den i allra högsta grad. Vad det handlar om är att ge den en social plats, att låta den lämna den asociala sidan av tillvaron.

### Enheter, del III

Nå, men 'riktig' syntax då, NP och S och sådant, vad gör vi med den? Hur kan vi sammantänka den förståelse av (1) som jag har utvecklat hittills med en beskrivning av (1) i hävdvunna syntaktiska kategorier, som (14), där jag har använt de grundläggande svenska fraskategorier som föreslås av Platzack (1998, kap. 3.5), för att etikettera enheter och öppna positioner?

(14)

1. M: (>ja sku-<) **PP**: apropå kaffe som >(ja höll på å)<  
spilla här(0.2)
2. **CP**: **x**p som **t**p (0.8)
3. **CP**: vi hade en sån dä:r **n**p pt 'hhh
4. **NP**: information om **d**p (0.2)
5. **DP**: >olycksfall. (0.6)
6. **PP**: på (.) barnavårdscentralen.
7. H: **FP**: mm?=  
= **CP**: >å så fick [man< se små **n**p (0.2)
9. L: [ **FP**: °mm:°?°
10. M: **NP**: snuttar ur filmer på **d**p (0.6)
11. **DP**: oly- olyckor som kan hända.
12. H: **FP**: mm,
13. (0.8)
14. M: **CP**: å de- en >av dom< vanliaste olyckorna va  
\*skållskador.
15. H: **FP**: mm,
16. M: **CP**: å så fick man s[e va hemst de va.

17. L: [FP: mm,  
18. (0.4)

De öppna enheterna i raderna 2, 3 och 8 är öppna CPn (subjunktionsfraser), dvs. fullständiga satser. De öppna enheterna i raderna 4 och 10 är öppna NPn. I rad 2 projicerar *som* en fortsättning i form av en TP (tempusfras), en sats minus fundamentposition och typposition; i raderna 3 och 8 projicerar *en sån där* respektive *små* en fortsättning i form av en nominalfras (NP); i raderna 4 och 10 projicerar prepositionerna *om* respektive *på* en fortsättning i form av en DP (artikelfras), en nominalfras styrd av en artikel.

De slutna enheterna i raderna 14 och 16 är CPn. De slutna enheterna i raderna 5 och 11 är DPn och de slutna enheterna i raderna 1 och 6 är prepositionsfraser (PPn)<sup>8</sup>. Återkopplingarna i raderna 7, 9, 12, 15 och 17, också slutna enheter, kan vi kategorisera som återkopplingsfraser (FPn), i anslutning till Allwood (1999:256–257).

Denna beskrivning av (1) i hävdvunna syntaktiska kategorier kan sammantänkas med den förståelse av (1) som jag har utvecklat via en adekvat analys av ordklasser och böjningskategorier. I Anward 2000a argumenterar jag för att system av ordklasser och böjningskategorier inte kan förstås annat än i termer av de funktioner och kategorier som figurerar i det slags språkliga handlingar som jag beskrev i avsnittet Enheternas natur: handlingsbärare. De vanliga syntaktiska kategorierna bebor således samma sociala rum som de interaktiva och handlingsbärande enheter som jag har beskrivit i den här artikeln. De är aspekter av det slags sociala liv som jag inledde artiklen med att beskriva.

## Referenser

- Allwood, Jens (red), 1999: Talspråksfrekvenser. Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics S21.  
Anward, Jan, 1980: 'Från yttrandeplanering till social struktur'. I: Lingvistiska perspektiv, red. av Benny Brodda & Gunnel Källgren. Stockholm. S. 15–56.  
Anward, Jan, 1989: 'Om form och funktion i språkutvecklingen'. I: Språkutveckling under skoltiden, red. av Carin Sandqvist & Ulf Teleman. Lund. S. 95–115.

---

<sup>8</sup> Att enheterna i (1), förutom återkopplingar, utgörs av CPn, DPn, NPn och PPn stämmer väl överens med den evidens som finns om vilka enheter i svenskan som används självständigt (Mortensen 1977) och som talare orienterar sig emot i reparationer och samkonstruktioner (Bockgård 2002).

- Anward, Jan, 1997: 'Parameters of Institutional Discourse'. I: The Construction of Professional Discourse, red. av Britt-Louise Gunnarsson, Per Linell & Bengt Nordberg. London. S. 127–150.
- Anward, Jan, 2000a: 'A dynamic model of part-of-speech differentiation'. I: Approaches to the typology of word classes, red. av Petra M. Vogel & Bernard Comrie. Berlin/New York. S. 3–45.
- Anward, Jan, 2000b: 'Allt du önskar kan du få? Om SAG och talspråket'. I: Språk och stil 10. S. 197–220. Också <http://www.tema.liu.se/tema-k/gris/> (via Texter).
- Anward, Jan, 2002: 'Other voices, other sources'. I: Jagen och rösterna: Goffman, Viveka och samtalet /Selves and Voices: Goffman, Viveka, and Dialogue, red. av Per Linell & Karin Aronsson. Linköping. S. 127–148.
- Asplund, Johan, 1987a: Det sociala livets elementära former. Göteborg.
- Asplund, Johan, 1987b: Om hälsningsceremonier, mikromakt och asocial pratsamhet. Göteborg.
- Blanche-Benveniste, Claire, 2000: Approches de la langue parlée en français. Paris.
- Bockgård, Gustav, 2002: 'Samtalets byggstenar – ett teoretiskt och empiriskt bidrag till beskrivningen av olika syntaktiska enheters relevans i samtal'. <http://www.tema.liu.se/tema-k/gris/> (via Texter).
- Carstairs-McCarthy, Andrew, 1999: The Origins of Complex Language. Oxford.
- Clark, Herbert H. & Clark, Eve V., 1977: Psychology and Language. New York.
- Covington, Michael, 1984: Syntactic Theory in the High Middle Ages. Cambridge.
- Du Bois, John, 2003: 'Discourse and Grammar'. I: The new psychology of language, Volume 2, red. av Michael Tomasello. Mahwah, NJ. S. 47–87.
- Eisenstein, Sergej, 1995: 'Laokoon'. I: Aura 1:2. S. 27–57.
- Eriksson, Mats 2002: 'Syntaxens sociala sida – en inledande diskussion av turtillägg i samtal'. I: Språk och stil NF 11, 2001. S. 5–24.
- Heritage, John, 1984: Garfinkel and Ethnomethodology. Cambridge.
- Hägg, Göran, 2000: Världens litteraturhistoria. Stockholm.
- Linell, Per, 1983: 'Tankar kläs i ord? Hur kommer yttranden till?'. I: Tal och tanke, red. av Ulf Teleman. Lund. S. 34–60.
- Linell, Per, 1998: Approaching Dialogue. Amsterdam.
- Linell, Per, 2002: 'En dialogisk grammatik? – till frågan om samtalets byggstenar'. <http://www.tema.liu.se/tema-k/gris/> (via Texter).
- McCloud, Scott, 1993: Understanding comics: the invisible art. Northampton, Mass.
- McGee Wood, Mary, 1993: Categorical Grammars. London.
- Mortensen, Frands, 1977: 'Meningsfragmenter i svensk talesprog'. I: Språk och samhälle 3, red. av Bengt Loman. Lund. S. 100–13.
- Platzack, Christer, 1998: Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. Lund.
- Sacks, Harvey, Schegloff, Emanuel & Jefferson, Gail, 1974: 'A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation'. I: Language 50. S. 696–735.
- Schegloff, Emanuel A., 1996: 'Turn organization: one intersection of grammar and interaction'. I: Interaction and grammar, red. av Elinor Ochs, Emanuel A. Schegloff, & Sandra A. Thompson. Cambridge. S. 52–133.
- Steedman, Mark, 1985: 'Dependency and coordination in the grammar of Dutch and English'. I: Language 61. S. 523–568.
- Steensig, Jakob, 2001: Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik. Århus.
- Sudnow, David, 1978: Ways of the Hand. The Organization of Improvised Conduct. Cambridge, Mass.
- Uriagereka, Juan, 2001: Review of Carstairs-McCarthy 1999. I: Language 77. S. 368–373.
- Wootton, Anthony J., 1997: Interaction and the development of mind. Cambridge.

